

T.C.
ADALET BAKANLIĞI
Ceza İşleri Genel Müdürlüğü

Sayı : 19120602-010-06-02-0114-2015-403

20/02/2015

Konu : İnsan Hakları İhlalleri ile İşkence ve Kötü
Muamele İddialarına İlişkin Soruşturmalar

GENELGE
NO: 158

Günümüzde insan hakları olgusu, iç hukuk düzenlemelerini aşarak uluslararası bir nitelik kazanmış, uygar toplumların temeli olmanın yanı sıra demokrasinin de vazgeçilmez bir unsuru hâline gelmiştir.

Türkiye'nin çağdaş medeniyet seviyesine ulaşması, hukuk devletinin tüm kurallarının eksiksiz yerine getirilmesi, çağdaş bir demokrasinin tüm kural ve kurumlarıyla tesis edilmesi ve işlerlik kazanması açısından temel hak ve özgürlüklerin korunması önemli bir yer tutmaktadır.

Ülkemizde insan haklarının korunması ve geliştirilmesi bakımından Avrupa Birliğine tam üyelik süreciyle de bağlantılı olarak çok önemli reformlar yapılmış ve iç hukukumuzun uluslararası normlara uygun hâle getirilmesi yönünde yasal ve kurumsal düzenlemelere gidilmiştir. Bu normların hayata geçirilmesi ve uygulanmaları konusu, en az yapılan düzenlemeler kadar önem arz etmektedir.

Yapılan bu düzenlemelerin temel amacı, bireyin hak ve özgürlüklerini korumaktır. Burada esas olan yasaklar değil, özgürlüklerdir. Ancak; gerek uluslararası ve gerekse iç hukuk düzenlemeleri ile temel hak ve özgürlüklerin kötüye kullanılmasına ilişkin olarak birtakım sınırlamalar getirilmiştir. Bu sınırlamalar da Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, uluslararası sözleşmeler ve kanunlarla belirlenmiştir.

Bu kapsamda, çeşitli insan hakları ihlalleri ile işkence ve kötü muamele iddialarına ilişkin soruşturmalarda gecikmelere ve yakınmalara sebebiyet verilmemesi, ülkemizin uluslararası alanda haksız eleştirilere uğramaması ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) nezdinde ülkemiz aleyhine ihlal kararlarının verilmemesi bakımından soruşturmaların yürütülmesinde konuya ilişkin ilgili mevzuat hükümleri, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) ve AİHM'nin içtihatları ile uygulamada dikkat edilmesi gereken kimi kurallar aşağıda belirtilmiştir.

A- Mevzuat Hükümleri

2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının; "Cumhuriyetin nitelikleri" kenar başlıklı 2 nci maddesinde; "Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk Devletidir."

"Kişinin dokunulmazlığı maddî ve manevî varlığı" kenar başlıklı 17 nci maddesinin bir, iki ve üçüncü fıkralarında; "Herkes, yaşama, maddî ve manevî varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir."

Tıbbî zorunluluklar ve kanunda yazılı haller dışında, kişinin vücut bütünlüğüne dokunulamaz; rızası olmadan bilimsel ve tıbbî deneylere tâbi tutulamaz.

Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tâbi tutulamaz."

"Özel hayatın gizliliği" kenar başlıklı 20 nci maddesinin birinci fıkrasında; "Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz."

"Hak arama hürriyeti" kenar başlıklı 36 ncı maddesinin birinci fıkrasında; "Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir."

“Temel hak ve hürriyetlerin korunması” kenar başlıklı 40 ıncı maddesinde; “Anayasa ile tanınmış hak ve hürriyetleri ihlal edilen herkes, yetkili makama geciktirilmeden başvurma imkânının sağlanmasını isteme hakkına sahiptir.

Devlet, işlemlerinde, ilgili kişilerin hangi kanun yolları ve mercilere başvuracağını ve sürelerini belirtmek zorundadır.

Kişinin, resmî görevliler tarafından vâki haksız işlemler sonucu uğradığı zarar da, kanuna göre, Devletçe tazmin edilir. Devletin sorumlu olan ilgili görevliye rücu hakkı saklıdır.”

“Milletlerarası andlaşmaları uygun bulma” kenar başlıklı 90 ıncı maddesinin son fıkrasında; “Usulüne göre yürürlüğe konulmuş Milletlerarası andlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz. Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası andlaşma hükümleri esas alınır.”

“Görev ve sorumlulukları, disiplin kovuşturmasında güvence” kenar başlıklı 129 uncu maddesinin beşinci fıkrasında; “Memurlar ve diğer kamu görevlilerinin yetkilerini kullanırken işledikleri kusurlardan doğan tazminat davaları, kendilerine rücu edilmek kaydıyla ve kanunun gösterdiği şekil ve şartlara uygun olarak, ancak idare aleyhine açılabilir.” hükümleri yer almaktadır.

Öte yandan, Anayasanın 13 üncü maddesinde, temel hak ve özgürlüklerin, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabileceği, bu sınırlamaların da Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve laik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamayacağı; düşüncüyü açıklama ve yayma hürriyeti başlıklı 26 ncı maddesinde ise herkesin düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahip olduğu, ancak bu hürriyetlerin kullanılmasının, millî güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği, Cumhuriyetin temel nitelikleri ve devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünün korunması, suçların önlenmesi, suçluların cezalandırılması, devlet sırrı olarak usulünce belirtilmiş bilgilerin açıklanmaması, başkalarının şöhret veya haklarının, özel ve aile hayatlarının yahut kanunun öngördüğü meslek sırlarının korunması veya yargılama görevinin gereğine uygun olarak yerine getirilmesi amaçlarıyla sınırlanabileceği; basın özgürlüğünü düzenleyen 28 inci maddesinde de basının hür olduğu, sansür edilemeyeceği, devletin, basın ve haber alma hürriyetlerini sağlayacak tedbirleri alacağı ve basın hürriyetinin sınırlanmasında, Anayasanın 26 ncı ve 27 nci maddeleri hükümlerinin uygulanacağı belirtilmiştir.

Anayasanın 19 uncu maddesinde ise, kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkı düzenlenmiş; anılan maddenin birinci cümlesinde, herkesin kişi özgürlüğü ve güvenliğine sahip olduğu vurgulanmıştır. Anayasamız bu ifadesi ile kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkını bir insan hakkı olarak güvence altına almıştır.

Diğer taraftan, ülkemiz, imzaladığı birçok uluslararası sözleşme ile işkencenin yasak olduğunu kabul etmiş, işkencenin önlenmesi için gerekli tedbirleri almayı taahhüt etmiştir. Bu kapsamda, Anayasanın 17 nci maddesinin üçüncü fıkrası ile işkence yasaklanmış; 38 inci maddesinin beşinci fıkrasında ise kimsenin kendini ve yakınlarını suçlayıcı beyanlarda bulunmaya ve delil göstermeye zorlanamayacağı ilkesine yer verilmiştir. Bu anayasal hükümler, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun “İfade ve Sorgu Tarzını” düzenleyen 147 nci maddesinin birinci fıkrasının (e) bendinde; “sanığın susma hakkı” olarak somutlaştırılmıştır. 148 inci maddesinde ise, işkenceyi de kapsar şekilde özgür iradeyi etkileyen yöntemler yasaklanmış; aynı maddenin üçüncü fıkrasında da yasak yöntemlerle elde edilen ifadelerin delil olarak değerlendirilmeyeceği belirtilmiştir. Bu kapsamda, Türkiye’nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerden kaynaklanan taahhütleri yerine getirmek ve özellikle de insan onurunu, kişiliğini korumak için 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 94 ve 95 inci maddelerinde işkence suçu bağımsız bir suç olarak düzenlenmiş bulunmaktadır. 5237 sayılı Kanunun 94 üncü maddesinin gerekçesinde; Türkiye’nin, taraf olduğu uluslararası sözleşmelerde işkencenin yasak olduğu ve ülkemizin işkencenin önlenmesiyle ilgili tedbirleri alma konusunda taahhüt altına girdiği vurgulanarak, İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi; İnsan Hakları ve Ana Hürriyetleri Korumaya Dair Sözleşme; İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı

Birleşmiş Milletler Sözleşmesi; İşkencenin ve Gayriinsani ya da Küçültücü Ceza veya Muamelenin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesinin ilgili hükümlerinden bahsedilmiş; bu taahhütler karşısında ve özellikle insan haysiyetinin tecavüzlerden korunması için, işkence teşkil eden fiillerin cezasız kalmaması gerektiği düşünceleriyle, işkence fiillerinin bağımsız bir suç olarak tanımlandığı hususlarına yer verilmiştir.

Ayrıca, Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin 2001, 2003 ve 2008 yılı Türkiye Ulusal Programlarında da işkence ve kötü muamelenin önlenmesi konusunda taahhütlerde bulunulmuştur.

7/5/2010 tarihli ve 5982 sayılı Kanununun 18 inci maddesi ile Anayasanın 148 inci maddesine eklenen üçüncü fıkrasında ise; herkesin, Anayasada güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden, AİHS kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından, ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine bireysel başvuruda bulunabileceği hüküm altına alınmıştır.

B- AİHS ve AİHM'nin İçtihatları

Özellikle İkinci Dünya savaşı sonrası evrensel bir boyut kazanan insan hakları kavramı çok geniş bir kapsama sahip olup, bireyin bu haklarının devlet organlarına karşı korunmasını ve insan kişiliğinin geliştirilmesini de içermektedir.

Birleşmiş Milletler Örgütünün kurulmasıyla 24/10/1945 tarihinde yürürlüğe giren Birleşmiş Milletler Antlaşması ve 10/12/1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Bildirgesini müteakiben 4/11/1950 tarihinde Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi imzalanmıştır.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, ülkemiz tarafından 10/03/1954 tarihli ve 6366 sayılı Kanunla onaylanmıştır. Ayrıca, 28/01/1987 tarihinde Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine bireysel başvuru hakkı, 22/01/1990 tarihinde de Mahkemenin yargı yetkisi tanınmış bulunmaktadır. Çeşitli zamanlarda kabul edilen ek protokoller ile geliştirilen ve eksiklikleri giderilen Sözleşmenin en önemli özelliği, bireyin temel haklarını uluslararası bir düzeyde teminat altına almış olmasıdır. Ortak güvence sistemine dayanan uluslararası yargısal bir denetim mekanizması kurulmuş ve bireye sağlanan güvence yaptırıma bağlanmıştır.

Bireyi uluslararası hukuk alanında hak sahibi yapan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Sözleşmeye taraf olan devletlere, bireylerin temel hak ve hürriyetlerinin korunması konusunda birtakım yükümlülükler getirmiştir. Anılan Sözleşme, bireyin haklarını ihlal eden devlete karşı, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine (AİHM) başvurabilme yolunu açmış ve böylelikle temel hak ve özgürlüklerin korunması hususu ulusal düzeyden uluslararası düzeye taşınmıştır.

İç hukukumuzun bir parçası hâline gelen ve kendiliğinden uygulanma özelliğine sahip olan Sözleşme; yaşama hakkı, özgürlük ve kişi güvenliği hakkı, adil şekilde yargılanma hakkı, düşünce, vicdan, din ve buna dâhil olarak basın özgürlüğü, toplanma, dernek ve sendika kurma ve bunlara üye olma özgürlüğü gibi bir dizi hak ve özgürlüğü garanti altına almaktadır.

Ayrıca, işkence yapma, insanlık dışı muamele veya ceza uygulama, kölelik ve zorla çalıştırma, Sözleşme ile güvence altına alınan hak ve özgürlüklerden yararlananlar arasında ayırım yapma da yasaklanmaktadır.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatları sayesinde yorumlanan Sözleşme, sürekli gelişen ve yaşayan dinamik bir belgedir. Böylece, Sözleşme metni açıklığa kavuşturulmuş, bağlayıcı emsal kararlar alınmıştır. Bu içtihatlar, Sözleşmenin taraf ülkelerce uygulanmasında izlenecek kimi standartlar getirdiğinden sürekli olarak göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Sözleşmenin "İnsan Haklarına Saygı Yükümlülüğü" başlıklı 1 inci maddesinde, Devletin genel görevinin kendi yetki alanı içerisinde bulunan herkesin Sözleşmede yer alan hak ve özgürlüklerini korumak olduğu belirtilmiş, böylece Sözleşmeye taraf devletlere karşılıklılık esasına dayanmayan nesnel ve pozitif bir yükümlülük getirilmiştir.

Sözleşmenin 3 üncü maddesinde ise işkence, insanlık dışı ve onur kırıcı muamele mutlak bir şekilde yasaklanmıştır. "Olağanüstü hallerde askıya alma" kenar başlıklı 15 inci maddesinin ikinci fıkrasında da, meşru savaş fiilleri sonucunda meydana gelen ölüm hâli dışında, Sözleşmenin işkence yasağını düzenleyen 3 üncü maddesinin hiçbir surette ihlaline izin verilmeyeceği vurgulanmıştır.

Bu çerçevede, anılan maddelerde devletlere, bir taraftan bireylerin güvence altına alınmış hak ve özgürlüklerini ihlal edecek davranışlardan kaçınmak suretiyle negatif bir sorumluluk, diğer taraftan

ise hak ve özgürlüklere devlet örgütlenmesi içinden ya da dışarıdan kaynaklanan ihlal eylemlerinin önüne geçmek için gerekli tedbirleri almak suretiyle pozitif bir sorumluluk yüklenmiştir. İnsan hakları ihlalleri ile işkence iddialarına ilişkin soruşturmaların hızlı, bağımsız ve tarafsız bir şekilde yapılması pozitif yükümlülüğün bir gereğidir.

Öte yandan, 10/12/1984 tarihli İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesinin 1 inci maddesinde işkence kavramı; “Bir şahsa veya bir üçüncü şahsa, bu şahsın veya üçüncü şahsın işlediği ya da işlediğinden şüphe edilen bir fiil sebebiyle, cezalandırmak amacıyla, bilgi veya itiraf elde etmek için ya da ayırım gözeten herhangi bir sebep dolayısıyla bir kamu görevlisinin veya bu sıfatla hareket eden bir başka şahsın teşviki, rızası veya muvafakatiyle uygulanan fiziki ya da manevî ağır acı veya ızdırap veren bir fiil” olarak tanımlanmıştır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi birçok kararında bu tanımdan yararlanmakta ve içtihatlarında yer vermektedir.

Ayrıca, 20/04/2000 tarihli Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun A/RES/55/89 sayılı kararıyla Birleşmiş Milletler belgesi hâline gelen İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı, Aşağılayıcı Muamele veya Cezaların Etkili Biçimde Soruşturulması ve Belgelendirilmesi için

El Kılavuzu (İstanbul Protokolü), referans aldığı birçok uluslararası sözleşmede mutlak yasak olarak düzenlenen işkence yasağının, daha etkin bir şekilde oluşturulmasına ilişkin ilkelere açıklık getirmekte ve AİHM kararlarında dayanak belgelerden biri olarak kullanılmaktadır. Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesi (CPT) başta olmak üzere birçok bölgesel önleme mekanizması da Türkiye dâhil çeşitli ülkelerin raporlarının incelenmesi sırasında bu Protokole uygunluk aramaktadır.

AİHM, Sözleşmenin 3 üncü maddesinin demokratik bir toplumun temel değerlerinden birini içerdiğini, terörizm ve suçla mücadele gibi durumlarda bile kesin ifadelerle işkence, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleleri yasakladığını, herhangi bir istisna içermediğini ve 15 inci madde uyarınca 3 üncü maddeyi ihlal eder nitelikte tedbirlere izin verilmediğini, bir kişinin, devlet görevlilerince hukuk dışı ve 3 üncü maddeye aykırı bir muameleye tabi tutulduğunu iddia etmesi durumunda bu iddianın zimnen, sorumluların belirlenmesi ve cezalandırılmasıyla sonuçlanan etkili bir soruşturmayı zorunlu kıldığını kararlarında vurgulamaktadır.

Diğer taraftan, Mahkemeye göre; “Etkili ve eksiksiz bir soruşturmadan söz edilebilmesi için; soruşturmanın suça karışanlardan bağımsız bir organ tarafından başvuranların katılımı sağlanarak yürütülmesi, tam ve titiz bir şekilde yapılması, ihlalden sorumlu olanların belirlenmesi ve cezalandırılması konularında sonuca götürebilecek nitelikte olması gereklidir. Kamuoyunun güvenini korumak ve yasadışı eylemlere göre her türlü hoşgörü ya da suç ortaklığı izleniminden kaçınmak amacıyla soruşturmada gerekli olan ivedilik ve özen gösterilmelidir.”

Ayrıca, bireysel başvuru hakkının ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin yargı yetkisinin tanınmasının ardından Türkiye aleyhine yapılmış başvurularda Mahkeme, Cumhuriyet savcılar tarafından soruşturma evresinde yapılan bazı eksiklikleri, çeşitli şekillerde insan haklarının ihlali olarak kabul edip, ülkemizi yüksek miktarlarda tazminat ödemeye mahkûm etmiştir. Bu kapsamda özellikle Cumhuriyet savcılar tarafından; güvenlik güçleri hakkında kötü muamele ihbarlarına ilişkin olaylarda, suç mağdurlarının ifadelerinin alınmadığı, kötü muamele iddialarının değerlendirilmesi ve delillerin toplanmasında gerekli dikkat ve özenin gösterilmediği, kolluk ile ilgili şikâyet veya soruşturmaların yeterince aydınlatılmadan sonuçlandırıldığı, soruşturma evresinde gerekli araştırmanın süratle yapılmayıp, olayla ilgili şikâyetçi, mağdur ve tanık ifadelerinin saptanmasında gecikmelere yol açıldığı, bilgi sahibi olmayan kişilerin imzaladığı tutanakların yasal işlemlere dayanak yapıldığı, gözaltı kayıtlarının incelenmediği, gözaltındaki şahısların yetersiz olan muayene ve doktor raporları ile yetinildiği, güvenlik güçlerince kendilerine sunulan belgelerdeki çelişki, tutarsızlık ve boşluklar konusunda yeterli araştırma yapılmadığı, olayla ilgili kollukça düzenlenen tutanaklardaki eksikliklerin giderilmediği ve olay yeri fotoğraflarının çektilmediği, otopsi tutanaklarının gerekli ayrıntıyı içermediği, otopsi fotoğraflarının çektilmesinde fazla duyarlı davranılmadığı, Cumhuriyet savcısının soruşturmaya başlamadaki gecikmesinin diğer iç hukuk yollarının etkinliğini zedeleyebileceği ve Cumhuriyet savcısının soruşturmayı başlatmamasıyla, başvuranın etkin bir iç hukuk yolundan mahrum bırakıldığı sonucuna varılabildiği, gerekli deliller toplanmadan kovuşturmaya yer olmadığı veya yetkisizlik kararları verildiği, dilekçe sahiplerine ve suçtan zarar

görenlere soruşturma sonuçlarının bildirilmediği, soruşturma esnasında elde edilen ve kişilerin özel yaşamlarını ilgilendiren bilgi ve belgelerin ilgisi olmayan kişilerle paylaşıldığı gibi gerekçeler sebebiyle bu ve benzeri soruşturma eksikliklerini, insan hakları ihlali olarak nitelendirmiştir.

Mahkeme, işkence ile insanlık dışı ve küçük düşürücü muameleler kapsamında;Esen/Türkiye kararında; "Gözaltında kaldığı 13 günlük süre sonunda hekim tarafından yapılan muayenesinde vücudunda 3x2 cm çapında ekimoz ile omuza yakın sağ kolunda küçük bir şişkinlik saptanan ve gözaltında polis memurları tarafından işkenceye maruz kaldığını iddia eden kişinin şikâyeti sonucunda iç hukukta delil yetersizliğinden sanık polis memurları hakkında beraat kararı verilen olayda; bir kimsenin gözaltında bulunduğu sırada tamamen polis memurlarının denetiminde bulunduğundan bu yaraların nedenini inandırıcı şekilde açıklamanın, mağdurun iddialarını ve özellikle doktor raporlarını çürüten raporları sunmanın taraf Devlete ait olduğu",

Yaz/Türkiye kararında; "İlk hekim tarafından yapılan muayenede başvurunun vücudunda hiçbir darbe izine rastlanmamasına rağmen, tutuklanmasını müteakip sonraki muayenelerinde ayakta darbe izine, kol, el ve omuzlarda ise şişkinlik saptanması karşısında, başvurunun gözaltında bulunduğu sırada meydana gelen bu yaralarını açıklama, kanıtları çürütme ödevinin Hükümete düştüğü",

Tekin/Türkiye kararında; "Başvurunun gözaltında dövülmesi, ölümle tehdit edilmesi, tutulma koşullarının ağır oluşu, soğukta bırakılması şeklinde oluşan muamelenin, insanlık dışı muamele ve onur kırıcı davranış olduğu",

Price/Birleşik Krallık kararında; "İleri derecede özürlü olan, böbrek bozukluğu dahil bir dizi sağlık sorunu bulunan hükümlünün sağlığı için tehlike oluşturacak soğuk bir ortamda ve yatağı çok sert veya erişilemez olduğu için bedeninde yara açma riski bulunan bir yerde tutulmasının küçük düşürücü bir muamele teşkil ettiği",

Kalashnokow/Rusya kararında; "Cezaevinde sekiz kişilik koğuştta yirmi kişi ile beraber kalan hükümlünün aşırı kalabalıktan dolayı uyuyamamasının, mantar ve benzeri hastalıklara yakalanmasının, koğuştta fare, böcek gibi hayvanların olmasının ve hükümlülerin koğuştaki tuvalet ihtiyaçlarını giderirken, herkes tarafından görülebilmelerine görülebilmelerinin insanlık dışı ve onur kırıcı davranış olduğu",

McGlinchey/İngiltere kararında, "Gözaltında bulunan ve eroin komasına girerek hayatını kaybeden uyuşturucu müptelası ve astım hastası olan kişiye gözaltı sırasında gerekli tıbbi yardımın verilmemesinin insanlık dışı ve onur kırıcı davranış olduğu",

Desde/Türkiye kararında; "Başvuran hakkında polis tarafından gözaltında tutulduğu süre içerisinde ve salıverilmesini müteakiben hazırlanan sağlık raporlarının, o tarihte yürürlükte olan iç hukuka ve İstanbul Protokolünde ortaya konan CPT (İşkenceyi Önleme Komitesi) standart ve ilkelerine uygun olmadığı; diğer yandan, ulusal mahkemelerin, Türk Tabipler Birliği tarafından 'Sağlık Bakanlığının standartlarına uymaması nedeniyle tıbben geçerli olmadıklarına' kanaat getirilen ihtilaflı sağlık raporlarını kanunlara ya da iç hukuka uygunluk bakımından sorgulamadıkları, aksine, polis memurlarının kötü muamele suçundan beraat etmelerine karar verilirken bu raporların dikkate alındığı" ifadelerine yer vermek suretiyle Sözleşmenin 3 üncü maddesinin ihlaline karar vermiştir.

Benzer şekilde Mahkeme, İlhan/Türkiye, Satık ve diğerleri/Türkiye ve Berktaş/Türkiye kararlarında da gözaltı, tutuklama ve arama gibi koruma tedbirlerinin uygulanması sırasında kolluk kuvvetlerinin güç kullanımı sebebiyle meydana gelen kötü muamele iddiaları sebebiyle tazminata hükmetmiştir. Mahkeme, birçok kararında da işkence ve kötü muamele iddiasından dolayı ihlal kararı vermese bile soruşturmanın eksik yapılmasına vurgu yaparak, sözleşmeden doğan pozitif yükümlülüğün gereklerine uygun davranmadığı gerekçesiyle taraf devletin sorumluluğuna ve tazminat ödemekle yükümlü olduğuna karar verebilmektedir.

Demokratik bir toplumun zorunlu temellerinden ve toplumun ilerlemesi ile her bireyin öz güveni için gerekli temel hak ve özgürlüklerden biri olan düşünceyi açıklama özgürlüğü de AIHM kararlarında özenle ele alınmıştır.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 10 uncu maddesinin ikinci fıkrasının Avrupa İnsan Hakları Mahkemesince yapılan yorumunda bu özgürlük; "Toplumda beğenilen, kabul gören, zararsız veya kayıtsızlık içeren bilgiler veya fikirler için değil; aynı zamanda kırıci, şoke edici veya rahatsız edici

olanlar için de geçerlidir. Bu da demokratik bir toplumun olmazsa olmaz unsurlarından olan çok seslilik, tolerans ve hoşgörünün gereğidir.”şeklinde özetlenmiştir.

Bu itibarla;

Yukarıda yapılan açıklamalar ve ilgili hükümler ile kararlar doğrultusunda;

1- Temel hak ve özgürlüklerin ve özellikle adil yargılanma hakkı ve diğer evrensel hakların korunması, kişi ve kurumların mağdur edilmemesi, toplumun yargıya olan güveninin devamının sağlanması, insan haklarına ilişkin ihlal kararları verilmesinin ve ülkemizin uluslararası alanda saygınlığının zedelenmesinin önlenmesi bakımından, soruşturmaların yürütülmesinde asıl yetki ve sorumluluğa sahip olan Cumhuriyet savcıları tarafından; soruşturma evresinin uluslararası sözleşmeler, AİHM kararları, Anayasa, kanunlar, yönetmelikler ve genelgelerde açıklanan ilkeler doğrultusunda hızlı, etkin, adil, eksiksiz ve insan haklarına saygılı bir şekilde yapılarak delillerin zamanında, tam ve hukuka uygun olarak toplanması suretiyle, yapılan soruşturmalardan kaynaklanan insan hakları ihlallerine fırsat verilmemesi,

2- İnsan hakları ihlali, işkence ve kötü muamele iddialarına ilişkin olarak yapılan soruşturmaların, kolluk kuvvetlerine bırakılmayarak bizzat Cumhuriyet başsavcısı ya da görevlendireceği bir Cumhuriyet savcısı tarafından etkili ve yeterli bir şekilde yürütülmesi,

3- Ülkemizin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler, AİHM kararları ve bu konulardaki ilgili hukuki düzenlemelerin dikkatle takip edilmesi ve uygulanması,

4- İnsan hakları ihlallerinin önlenmesi, işkence ve kötü muamele eylemlerinin gerçekleşmemesi konularında farkındalığı arttıracak tedbirlerin alınması,

Konularında gereken dikkat ve özenin gösterilmesini rica ederim.

Bekir BOZDAĞ

Bakan